

بازسازی تعادل در الگوی پروتئینی سبد مصرفی خانوار ایرانی

از امنیت غذایی یارانه محور تا امنیت غذایی پایدار و متناسب با اقلیم

مرکز پژوهش و بررسی‌های اقتصادی اتاق بازرگانی اصفهان

مسئله اصلی: چرا سبد پروتئینی نیازمند بازسازی است؟

❖ امنیت غذایی پایدار فقط تأمین غذای ارزان در کوتاه‌مدت نیست؛ بلکه دسترسی مستمر به غذای کافی، متنوع، سالم و مقاوم در برابر شوک‌هاست.

❖ سبد پروتئینی ایران به تدریج به یک منبع اصلی، یعنی مرغ، وابسته شده است.

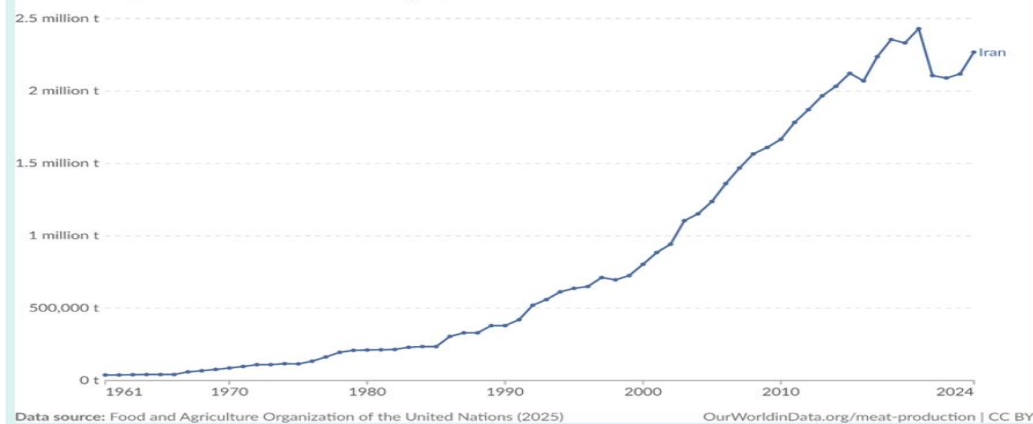
❖ این تمرکز، امنیت غذایی را به واردات نهاده، ارز و شرایط تجارت خارجی گره زده است.

❖ مسئله اصلی، کمبود تولید مرغ نیست؛ بلکه «عدم تعادل ساختاری» در تولید و مصرف پروتئین است.

Iran protein production trend | 1961-2024

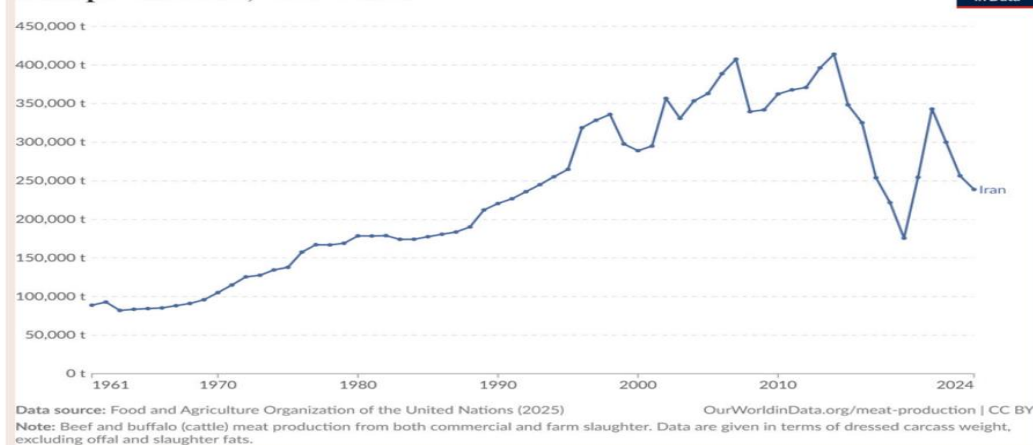
Chicken meat production, 1961 to 2024

Chicken meat production is measured in tonnes per year.

Chicken: sustained upward trend

Beef production, 1961 to 2024

Red meat: fluctuating and lower output

تغیر الگوی پروتئین در ایران

❖ طی چهار دهه گذشته، تولید مرغ از کمتر از یک میلیون تن به بیش از ۲.۵ تا ۳ میلیون تن رسیده است.

❖ سرانه مصرف مرغ به حدود ۳۰ تا ۳۲ کیلوگرم در سال افزایش یافته است.

❖ در مقابل، تولید و مصرف گوشت قرمز رشد متناسبی نداشته است.

❖ نتیجه: مرغ به مهم‌ترین و در بسیاری از خانوارها، اصلی‌ترین منبع پروتئین حیوانی تبدیل شده است.

چرا مرغ محوری شکل گرفت؟

❖ توسعه صنعت مرغداری تنها حاصل پیشرفت فنی نبود؛ سیاست‌های ارزی و یارانه‌ای نیز نقش تعیین‌کننده داشتند.

❖ ارز ترجیحی برای ذرت و کنجاله سویا، انرژی یارانه‌ای و حمایت‌های قیمتی، هزینه تولید مرغ را پایین نگه داشت.

❖ فاصله قیمت مرغ و گوشت قرمز افزایش یافت و مرغ به گزینه در دسترس‌تر خانوارها تبدیل شد.

❖ بنابراین، الگوی مصرف فعلی فقط نتیجه انتخاب مصرف‌کننده نیست؛ بلکه محصول سیاست‌گذاری نیز هست.

وابستگی پنهان در پشت مرغ ارزان

- ❖ حدود ۶۳ تا ۷۰ درصد هزینه تولید مرغ به خوراک اختصاص دارد.
- ❖ خوراک طیور عمدتاً به واردات ذرت و کنجاله سویا وابسته است.
- ❖ نوسان ارز، تحریم، اختلال تجاری و شوک بازار جهانی، مستقیماً بر قیمت مرغ اثر می‌گذارد.
- ❖ در نتیجه، «مرغ ارزان» در بسیاری از مواقع بر پایه یارانه و وابستگی ارزی شکل گرفته است، نه صرفاً بهره‌وری واقعی.

آسیب‌پذیری امنیت غذایی در ساختار فعلی

- تمرکز بر یک منبع پروتئینی، ریسک اختلال در امنیت غذایی را افزایش می‌دهد.
- هر بحران در تأمین خوراک، ارز یا بازار مرغ می‌تواند به سرعت بر سفره خانوار اثر بگذارد.
- بخش مهمی از تولید به حمایت‌های نهاده‌ای و قیمتی وابسته شده است.
- امنیت غذایی پایدار باید در برابر شوک‌های ارزی، اقلیمی، تجاری و ژئوپلیتیکی تاب‌آور باشد.

مسئله آمایش سرزمین و اقلیم

- همه مناطق کشور برای توسعه مرغداری مزیت یکسان ندارند.
- توسعه مرغداری در مناطق خشک، سرد یا مرتفع می‌تواند مصرف انرژی، فشار بر منابع آب و هزینه تولید را افزایش دهد.
- تنش گرمایی، کمبود اکسیژن و افزایش تلفات، بخشی از خوراک و سرمایه را هدر می‌دهد.
- توسعه مرغداری باید در مناطق دارای اقلیم مناسب، زیرساخت کافی و بهره‌وری بالاتر متمرکز شود

ظرفیت‌های مغفول سبد پروتئینی ایران

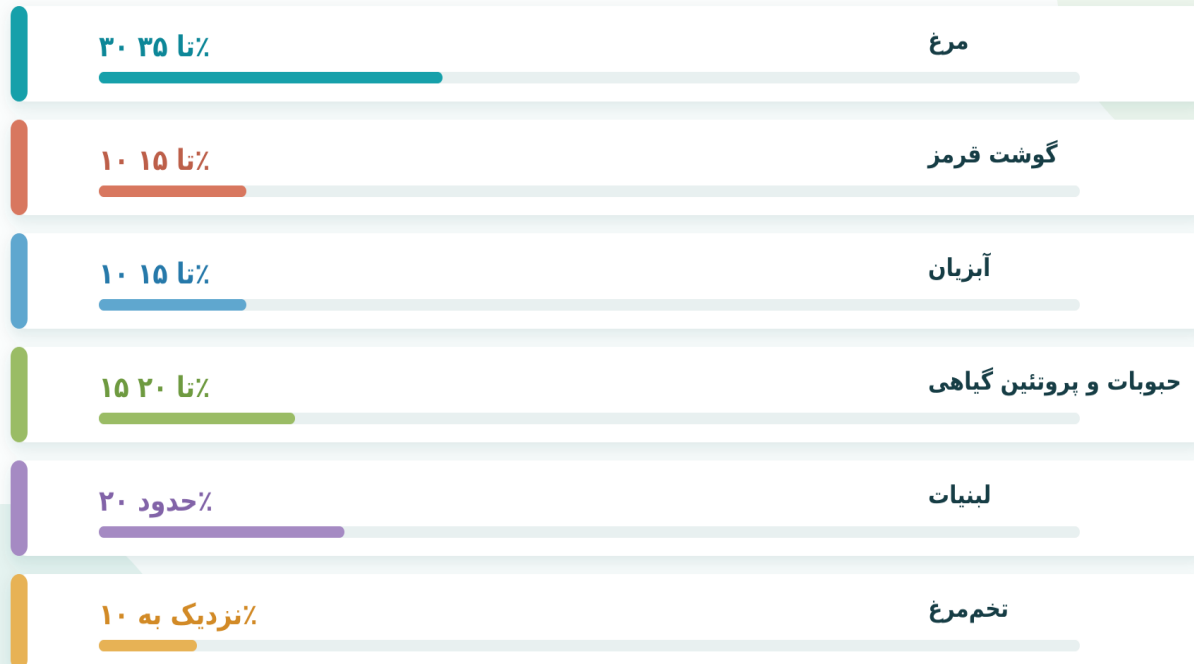
- ❖ دام سبک، آبی‌پروری، شتر، گاومیش، بوقلمون و تولیدات بومی ظرفیت‌های مکمل کشور هستند.
- ❖ این منابع در بسیاری از مناطق با اقلیم، فرهنگ غذایی و مزیت‌های محلی سازگاری بیشتری دارند.
- ❖ آبی‌پروری و شیلات می‌توانند در کوتاه‌مدت به تنوع‌بخشی سبد پروتئینی کمک کنند.
- ❖ تقویت دام سبک و منابع بومی، وابستگی ارزی را کاهش و تاب‌آوری منطقه‌ای را افزایش می‌دهد.

از سبد مرغ محور به سبد متعادل

ترکیب پیشنهادی سبد پروتئینی متعادل

تنوع منابع پروتئینی؛ پایه امنیت غذایی پایدار و تاب‌آور

- ❖ در وضعیت فعلی، مرغ حدود ۴۵ تا ۵۵ درصد سبد پروتئینی خانوار را تشکیل می‌دهد.
- ❖ سهم آبزیان پایین و سهم گوشت قرمز برای بسیاری از خانوارها کاهش یافته است.
- ❖ هدف، حذف مرغ نیست؛ بلکه بازگرداندن تعادل و تنوع به سبد غذایی است.

سناریوهای پیش روی سیاست گذار

- ❖ تداوم وضع موجود: حفظ مرغ ارزان، اما افزایش وابستگی ارزی و ریسک تمرکز.
- ❖ حذف ناگهانی حمایت‌ها: اصلاح قیمت‌ها، اما همراه با شوک شدید به خانوار و تولیدکننده.
- ❖ اصلاح تدریجی و هوشمند: بازآرایی یارانه‌ها به نفع بهره‌وری، خوراک داخلی و منابع پروتئینی متنوع.
- ❖ الگوی پایدار و اقلیم‌محور: بازطراحی بلندمدت تولید بر پایه آمایش سرزمین و مزیت‌های منطقه‌ای.
- ❖ مسیر پیشنهادی گزارش: اصلاح تدریجی و هوشمند.

مدل پیشنهادی بازسازی تعادل پروتئینی

- ❖ تنوع بخشی به منابع پروتئینی؛ بدون تضعیف صنعت مرغداری.
- ❖ توسعه مرغداری در مناطق دارای مزیت اقلیمی و بهره‌وری واقعی.
- ❖ توسعه خوراک داخلی و استفاده از جایگزین‌هایی مانند جو، گندم و گیاهان کم‌آب‌بر.
- ❖ هدایت یارانه‌ها از «ارزان نگه داشتن قیمت» به «ارتقای بهره‌وری و کاهش وابستگی».
- ❖ تقویت دام سبک، آبی‌پروری، شیلات و منابع بومی متناسب با هر منطقه.
- ❖ اصلاح تدریجی الگوی مصرف به سمت تغذیه متنوع، سالم و پایدار.

امنیت غذایی آینده ایران در تمرکز بیشتر بر یک محصول نیست؛ در تنوع، بهره‌وری، تولید اقلیم‌محور و کاهش وابستگی ارزی است.